

1351 METAI

Neramūs buvo 1351 metai Europoje. Dar tebesitęsė žiaurus šimtmetis anglių-prancūzų karas, Balkanų kraštus niokojo turkai, Rusijoje siautė totorių ordos, Lietuvą jau daugiau kaip šimtmetis teriojo vokiečių riteriai vienuoliai, iš pradžių kalavijuočiai, o vėliau ir Kryžiuočių ordino pulkai. Be to, įvairiuose Europos kraštuose dažnai kildavo nesantaikos, vaidai ir žiaurūs, grobuoniški karai tarp didesnių ir mažesnių feodalinių valdovų. Paplitę miestuose ir kaimuose plėšikavimai, žudynės baugino ramius gyventojus, alino jų jėgas, kėlė nerimą dėl rytojaus.

Didžiausias siaubas buvo nuo XIII amžiaus katalikų kraštuose paplitusi „šventoji inkvizicija“, popiežiams laiminant vykdoma vienuolių, „viešpaties šunų“ dominikonų. Už mažiausią nusikaltimą katalikų bažnyčiai, už prieštaravimą feodaliniam pajungimui nusikaltusieji inkvizicijos sprendimu būdavo sunkiai baudžiami, dažnai net gyvi sudeginami. Didesniuose miestuose neužgesdavo inkvizicijos padegti laužai, kuriuose būdavo deginami tūkstančiai pasmerktųjų. Nepalikdavo ramybėje inkvizicija net ir mirusių savo priešų: būdavo iškasami jų kaulai, prakeikiami ir metami į laužus. Turtas, garbė ir pats pasauliečių gyvenimas buvo vienuolių dominikonų valdžioje.

Nevilties apimti prekybininkai ir amatininkai uždarydavo savo įmones. Žemdirbiai mesdavo dirbti laukus. Atsižadėdami savo turtų bei artimųjų, žmonės apleisdavo namus, slėpdavosi giriose, užsidarydavo vienuolynuose, būriais keliaudavo po įvairias šventas vietas, maldaudami nuodėmių atleidimo ir stebuklų.

Jau daugelį metų šis siaubas siautė Europoje, o 1351 metais jis pavirto tikra klaikuma. Tą klaikumą sukelti padėjo ir nepaprastas gamtos reiškiny. Tais metais viduržiemį ilgai, kartais ištisas naktis, danguje švytėdavo nepaprasta žvaigždė – kometa. Jos ilga ir plačiai išsiskleidusi uodega dengdavo kone pusę dangaus skliauto. Kometos branduolys žėrėdavo įvairiomis spalvomis: čia vos švytėdavo blankia žalsva spalva, čia plieksdavo skaisčiai kaip saulė, čia degdavo kruvinai raudona ugnimi.

Su baime stebėjo žmonės tą nepaprastą dangaus kūną, vadino jį dievo rykšte, įžiūrėjo jame nelaimės pranašaujančius vaizdus: vieni matė sukryžiuotus kalavijus, kiti kraujais plūstančią nukirstą žmogaus galvą. Įvairūs astrologai¹, burtininkai, žyniai tuos žmonių spėliojimus patvirtindavo ir net padidindavo.

Apimti baimės, krikščionys pripildydavo bažnyčias, tikėjosi po jų skliautais rasti paguodos ir nusiramavimo. Bet ne taikos, ne paguodos žodžiai skambėjo iš sakyklų. Laikydami kometą artėjančio pasaulio galo ir baisiojo paskutiniojo teismo ženklą, kunigai ir vienuoliai baugino klausytojus dievo rūstybe ir ragino:

- ...Skubėkite, krikščionys, kol dar laikas! Malda, aukomis šventajai bažnyčiai išpirkite savo nuodėmes, užsitarnaukite dieviškąją palaimą ir amžinąjį išganymą. Valdovai, kilmingieji

riteriai ir kalaviją valdantieji vyrai, skubėkite į šventąjį kryžiaus žygį! Daug metų apsėsti piktyjų pragaro jėgų pagonyms lietuviai priešinosi šventajam krikštui, griaua bažnyčias, žudo krikščionis, niekina šventąjį kryžių. Susidėję su rytų schizma², jie pasiryžo sunaikinti šventąją katalikų bažnyčią, mūsų išganymo ir amžinosios palaimos tvirtovę. Kovoti su pagonimis lietuviais ir juos apkrikštyti šventos katalikų bažnyčios pavesta kilniam ir dievobaimingam vienuolių riterių ordinui – kryžiuočiams. Jau daug kilmingųjų riterių ir karių toje šventoje kovoje pelnė karžygio garbę žemėje ir amžinąją palaimą danguje. Kova vis tebevyksta, vis įnirtingiau priešinosi pagonyms šventajam krikštui. Senka riterių jėgos. Remkite šventąjį vienuolių riterių žygdarbį, katalikai!

Panašūs pamokslai jau daug metų buvo sakomi Vakarų Europos bažnyčiose, bet itin dažnai galėdavai juos išgirsti 1351 metais. Žinoma, į bažnyčios kvietimą atsiliepdavo ir valdovai, ir kilmingi riteriai, ir paprasti žmonės: skubėdavo jie būriais į kryžiaus žygį prieš pagonyms lietuvius.

Tų metų pradžioje pasirodžiusi kometa, dvasininkų palaikyta pasaulio galo ženklu, buvo panaudota ne vien tikinčiųjų sielų išganymui, bet ir pačios katalikų bažnyčios stiprinimui. Katalikų bažnyčia tuo metu buvo pasiekusi aukščiausią galybę. Ji valdė daug turtų, o pirmaujantieji joje Romos vyskupai – popiežiai – turėjo ne tik dvasinę, bet ir politinę galią. Karaliai, kunigaikščiai ir kiti feodaliniai Vakarų Europos valdovai buvo pavaldūs popiežiui. Katalikų bažnyčios galią, josios siekimą viešpatauti visame pasaulyje ypač palaikė įvairūs vienuolių ordinai. XII a. kryžiaus karų metu buvo įsteigtas vokiečių vienuolių riterių – Teutonų – ordinas, dėl balto apsiausto su juodu kryžiumi pramintas Kryžiuočių ordinu. Svarbiausias jo tikslas buvo platinti krikščionybę ir, tarnaujant bažnyčiai bei pačiam ordinui, grobti žemes, vergus ir visokius turtus. XIII a. pavergęs prūsus Kryžiuočių ordinas susijungė su kitu panašios paskirties Livonijos (Kalavijuočių) vokiečių riterių ordinu, kuris, užgrobęs lybius ir latvius, buvo įsitvirtinęs padauguvyje. Užsibrėžę tikslą sudaryti Pabaltijy galingą Teutonų ordino valstybę ir plėstis toliau į rytus, į rusų žemes, nuo XIII a. pradžios kalavijuočiai, o nuo to amžiaus pabaigos ir kryžiuočiai pradėjo pulti lietuvius, kurie tuomet dar laikėsi savo senoviško tikėjimo ir todėl buvo vadinami pagonimis. Ypač pavojingas priešas lietuviams buvo Kryžiuočių ordinas, kuris XIV a. vidury buvo pasiekęs aukščiausią galybę.

1351 metai buvo vieni iš žymiausių to sunkaus ir atkaklaus karo metų.

– Valdove, baisiomis nelaimėmis grasina mums dievai. Vos tik sutemo ir vejas išblaškė debesis, vėl per visą dangų virš pilies pakibo uodeguota žvaigždė: tokia raudona lyg ugnis. Pažiūrėk, valdove! – išgąstingai kalbėjo sena auklė, įėjusi į kunigaikštienės Birutės kambarį Trakų pilyje vieną 1351 metų kovo vakarą. – Visa pilis apimta siaubo, tik apie nelaimės ir šneka.

Užsietusi ant pečių kailinukus, Birutė skubiai išėjo į pilies kiemą, kur jau buvo susirinkę daug karių ir tarnų, vyrų bei moterų. Jie, stebėdami pakibusią žvaigždę, bukščiai tylomis šnekučiavosi.

– Jau kiek laiko apie kunigaikštį nieko nežinome, – kalbėjo sena auklė. – Kad tik jam nebūtų kas blogo nutikę...

Nors Birutė stengėsi būti rami, bet ir jai, pažvelgus į raudonai danguje šviečiančią žvaigždę, stingo širdis ir kilo nerimas dėl savo vyro, Trakų ir Žemaitijos valdovo kunigaikščio Kęstučio, kuris dar prieš mėnesį, sužinojęs, kad per žiemos puolimus kryžiuočiai sunaikino Žemaitijoje kelias pilis ir nuterčiojo didelius jos plotus, buvo išvykęs į Žemaitiją. Kur jis? Ar begyvas, gal serga?

Jau daugiau kaip dešimt metų Kęstutis valdė vakarinę Lietuvos dalį – Žemaitiją, Trakus, Sūduvius, Gardiną ir Brastą. Tai sritys, kurias dažniausiai puldavo, verždamiesi į rytus, kryžiuočiai. Ypač dažnai jie aplankydavo Žemaitiją, skiriančią juos nuo Kalavijuočių ordino valdomų sričių.

1351 metais Kęstutis buvo 54 metų amžiaus, patyręs ir narsus karys, sumanus gynybos organizatorius ir gabus karo vadas. Kautynėse dažniausiai dalyvaudavo pats, tvarkydavo ir drąsindavo savo kovos draugus, o pavojaus metu būdavo ramus, ryžtingas ir niekuomet neprarasdavo sąmojo.

Ramus buvo Kęstutis ir tuomet, kai, grįždamas iš Žemaitijos, jau netoli Trakų pamatė sušvitusią danguje nepaprastą žvaigždę. Su nedideliu raitų karių būreliu prijojo jis prie Galvės ežero pusiasalyje įrengtos pilies vartų. Sugaudė trimitai. Pilies sargyba, įsitikinusi, kad sugrįžo kunigaikštis, nuleido per platų vandens pripildytą griovį pakeliamąjį tiltą ir plačiai atidarė sunkius pilies vartus.

– Kunigaikštis sugrįžo! – pasigirdo linksmi balsai pilies kieme.

Vyro pasitikti atskubėjo ir Birutė.

– Kaip aš džiaugiuosi, Kęstuti, kad sveikas į namus grįžai. Juk matei danguje pakibusią uodeguotą žvaigždę? Visi iš jos nelaimės pranašauja!

– Nusiramink, miela Birute. Kol kas ta uodeguota žvaigždė ant galvos nenukrito, – kalbėjo žmonai Kęstutis. – Kabo ji ramiai danguje, ir tegul sau kabo!

– Man taip buvo neramu dėl tavęs.

– Kam visokių plepalų klausai? Išvaikysiu iš pilies visus tuos pranašus ir pranašes, kurie tave baugina. Į sargybines vakarų pilis juos išsiųsiu, tegul ten kraugeriams kryžiuočiams nelaimės užtraukia, jiems keršina. O keršto tai jie tikrai verti. Ar begali būti didesnių nelaimių už tas, kurias mačiau Ariogaloje ir Raseiniuose, vokiečių, tų „dievo bajorų“ padarytas šią žiemą? Pilys sugriautos, kaimai sudeginti, žmonės – seni ir jauni – išžudyti, į vergiją išvaryti, turtai išgrobti. Išsiuntinėjau po kraštą šauklius raginti į kovą vyrų. Pasmilkysime jų sodybas. Nenuleido rankų dėl tos nelaimės ir žemaičiai: ne į girias išbėgiojo, o vietoj sugriautų pilių naujas stato, ginklus

kala, su dar didesniu įniršiu kovoja. Ypač tvirtai laikosi Skomantų pilis. Juk esi žemaitė, žinai, kad žemaičiai niekuomet nenusimena, net nauja jų patarlė tvirtina: kas bus, kas nebus – žemaitis nežus!

– Kas bus, kas nebus – žemaitis nežus! Tikrai nežus! – lėtai, su tvirtu įsitikinimu pakartojo Birutė. – Tu neleisi jiems žūti.

Giliai girioje, kuri užėmė didelius plotus abipus Jūros upės, dešinėj jos pakrantėj buvo mažas Meškininkų kaimelis. Jame gyveno girių žmonės – medžiotojai, meškininkai. Taip jie ir patys save vadino, ir kitų buvo vadinami, nes, klaidžiodami po girias, nepabūgdavo girių galiūnių meškų, drąsiai su jomis stodavo į dvikovą. Medžiodavo jie ir kitus žvėris, ypač bebrus, kiaunes, lapes, kurių kailiai būdavo labai branginami. Už juos medžiotojai gaudavo grūdų, druskos ir kitų reikalingų daiktų. Gyveno jie ramiai ir laisvai. Nei juos pasiekdavo plėšikaujantieji kryžiuočių būriai, nei artimiausios bajoro Vaičio pilies raktininkas, rinkdamas bajorui duoklę. Giria ir klampios pelkės geriau negu stipriausios pilies sienos saugojo mažą Meškininkų kaimelį. Bet danguje švytinti žvaigždė baugino ir juos.

– Gero iš tos dangaus rykštės laukti netenka, – bylojo kartą susirinkusiems kaimynams senyvas vyras, rodydamas plačiai danguje išsiskleidusią žvaigždės uodegą. – Girdėjau, pasakojo seni žmonės apie pasaulio galą. Sakė, kad tuomet dangus ugnimi degs, degdamas ant žemės kris ir viską sudegins. Ar tik ne pasaulio galo pradžia? Žiūrėkit, kiek jau dangaus liepsnoja!

– Tiesą sakai, Bakšy, – pritarė kalbėjusiajam rudabarzdis vyras. Girdėjau, ana, iš žmonių, kad ir krivaitis Skabeika alkoje nelaimėmis grasino, sakė, kad kryžiuočių galybė viską ugnimi ir pelenais pavers, žmones išžudys, šaukė visus į girias slėptis, savo gyvybę gelbėti...

Tylėdamos klausėsi vyrų pokalbio ir drauge esančios moterys. Su baime jos glaudė prie savęs mažus vaikučius.

– Atrodo, kad krivaičio Skabeikos pranašaujamos nelaimės mums nėra ko bijoti. Nesuras kraugeriai mūsų kaimo. Girių jie vengia! – ramino susirinkusius žmones jaunas medžiotojas Nukis.

– E... E!.. Kaip girdžiu, tai būtų ir nebūtų nelaimių bijotės, o apie svarbiausią, kurios galime tikrai susilaukti, niekas nepagalvojate, – prabilo iki šiol tylėjęs jaunas, stiprus medžiotojas. – Gi bajoras, pats bajoras su kariauna pas mus kieminėti rengiasi.

– Ką sakai? Iš kur žinai? Iki šiol juk nei raktininkas, nei jis pats pas mus kelio nesurasdavo, – sujudo meškininkai.

– Dabar suras, kai visos pelkės užšalusios. Klausiate, iš kur žinau. Nagi pats raktininkas pasakė. Nuvilkau aš aną dieną pundą kailių į Vaičius pas rudąjį Sūlevą, papilyje sutinku raktininką. „Iš kur, – sako, – žmogau? Atrodo, meškininkas. Iš kailių pažįstu!“ Pagriebė kiauinių kailiuką ir sako: „Gerai, kad pagaliau sumanėte duoklę bajorui atiduoti. Eime į pilį!“ – „Ne, –

sakau, – mes laisvi girios žmonės, jokios duoklės niekam neduodame.“ – „O kieno girioje gyvenate? Ar ne bajoro Vaičio?“ – „Ar bajoras tą girią sodino?“ – klausiu. „Drąsiai kalbi, – sako, – tuojau parodysiu tau, kas girią sodino. Vyrai! – kreipėsi jis į karius. – Imkite tą neklaužadą, veskite į pilį!“ Vyrai – prie manęs, o aš jiems sakau: „Nelįskite, jei norit, kad sprandai liktų sveiki. Paliesit – į kitą pusę sužiursit!“ Stovi kariai, nedrįsta pulti, o raktininkas vis rėkia. Vienas karys ir besakęs: „Palikite jį, raktininke, juk tai meškininkas Rūpas!“ – „O kas man, kad jis Rūpas?“ – „Supykęs jis visą pilį sugriaus: juk meškas iš guolių plikomis rankomis traukia ir, už sprando pagriebęs, į kaimą gyvas kaip veršiukus atvelka! Geriau jo nepykdykim!“ Pažiūrėjo piktai raktininkas ir sako: „Na, dar atsiskaitysim, ir prieš tavo jėgą rasime galią. Rasime ir prieš kitus neklaužadas!“

– Štai tau ir devynios! – tarė Bakšys. – Tiek metų laisvi girioje gyvenom, niekam jokios duoklės nedavėm... Ateina, matyt, ir mūsų laisvei galas. Pramins taką bajoras į Meškininkus, tai jis daugiau neužžels. Štai kokią nelaimę mums dangaus rykštė neša.

– O jei bajorą su jo kariauna kur girioje patikus... Strėlės taiklios... Girios klampynės gilios... Ir pėdsakų neliks! – pasiūlė kažkas iš besikalbančių.

Tam pasiūlymui garsiai niekas nepritarė, bet skirstydami patylom visi sutiko, kad kitos priemonės apsiginti nuo bajoro nėra.

Ilgai klaidžiojo po girią medžiotojų meškininkų būrelis, ieškodamas žiemai įmigusių meškų guolių. Atidžiai apžiūrėjo daubas, audrų išverstų medžių duobes, užuovėjose suvartytas pusnis, bet veltui. Nei medžiotojai, nei jų šunys niekur nesusekė meškų guolių. Per visą dieną nesudrebino girios žvėrį pajutusiu šunų lojimas. Tarsi nusikaltę dėl tos nepavykusios medžioklės, šunys bindzino, nuleidę snukius, šalia grįžtančių pavakare į namus medžiotojų.

Staiga šunaujos vadovas, stiprus Juodis, sustingo vietoje, iškėlė snukį, patraukė orą ir, garsiai lodamas, metėsi į šalį. Pritardama įvairiais balsais, pasekė juo visa šunauja.

– Žvėris, meška! – sustojo prieky ėjęs Bakšys ir, kiek lukterėjęs, pasuko šunų puolimo kryptimi.

Pasuko ir kiti medžiotojai. Tačiau jau eidami iš šunų lojimo jie suprato, kad bus aptikę kažką kitą, tik ne mešką.

– Kas ten? – paklausė jaunas medžiotojas Nukis, pamatęs, kad Bakšys pasilenkė ties pusnimi.

– Atrodo, žmogus į pusnį įgriuvęs! – atsakė tas.

– Tikrai žmogus, moteris. Gal jau sušalusi! – patvirtino Nukis, priėjęs arčiau.

Ištraukė medžiotojai nejudančią moterį iš pusnies. Po jos kailiniais pasigirdo silpnas kūdikio verksmas.

Išgirdusi kūdikio verksmą, moteris krustelėjo, tarsi norėjo jį priglausti.

- Gyva ir motina! - šūktelėjo Bakšys. - Imkite, vyrai, nelaiminguosius ir greičiau į kaimą!

Suvynioję moterį su kūdikiu į savo kailinius, medžiotojai spėriai nužingsniavo.

- Štai, moterėlės, jums šios dienos laimikis. Tvarkykite jį greičiau! - kalbėjo medžiotojai, perduodami naš tą išėjusioms sutikti moterims.

Netrukus vos gyvą, silpnai beverkiantį ir lūputėmis čepsintį kūdikį paėmė maitinti tokio pat amžiaus vaikų turinti moteris.

- Tai springsta! Išalkęs vargšelis! - kalbėjo moterys, stebėdamos kūdikį.

Prisisotino kūdikis pienelio ir patenkintas, šnarpšėdamas nosyte ir šypsodamasis, užmigo.

Nelaimingoji kūdikio motina, nors buvo gyva, nors moterys visaip stengėsi ją atgaivinti, gulėjo be sąmonės. Tik paryčiu, kai išsimiegojęs kūdikis pabudo ir pradėjo garsiai rėkti, nubudo ir moteris, atmerkė akis ir, grobstydama rankomis šalia savęs, sušuko:

- Mielas vaikeli, kur tu?!

Slauganti moteris padavė kūdikį motinai. Stipriai priglaudė prie krūtinės savo kūdikį sąmonę atgavusi motina, apsidairė balana apšviestoje troboje ir nustebusi paklausė:

- Kur aš?

- Pas meškininkus, - atsakė šeimininkė ir, pastebėjusi, kad nepažįstamoji žiūri į ją išgąstingai, ramino: - Nebijok, mes ramūs žmonės: vyrai meškas girioje dobia, o mes vaikus auginame, meškieną kepame, dainas dainuojame.

Nurimo motina, priglaudė savo kūdikį ir užmigo.

Dieną, kai moteris visai atsilsėjo, atėję jos aplankyti vyrai ėmė klausinėti, iš kur ji, kaip patekusi į girią. Ji štai ką papasakojo:

- Aš... iš Kutimų kaimo. Mes bajoro Vaičio duoklininkai. Gyvenome ramiai, laukus dirbome, galvijus auginome. Netikėtai naktį užpuolė kryžiuočiai. Atėjo pasaulio galas. Degė trobesiai... riksmas, vaitojimai... Žudė galvažudžiai ir senus, ir jaunos; mažus kūdikius, iš motinų rankų išplėšę, į ugnį mėtė, galvijus sugrobė. Kol vyras kirviu gynėsi, griebiau savo sūnelį ir per dūmus į girią pabėgau. Bėgau, bėgau, o ausyse vis dar skambėjo keiksmas, riksmas, vaitojimas. Pabėgti negalėjau... kritau... Kas vyrui, tėvams atsitiko, nežinau... Oi kaip buvo baisu! Tik tu vienas man likai, vargšas vaikeli! - verkdamas glaudė nelaimingoji prie krūtinės savo kūdikį.

- Girdėjot?! - rūsčiai prabilo Rūpas į šalia stovinčius vyrus. - Negi ir toliau liksime ramūs, matydami tą baisią mūsų žmonių, mūsų brolių nelaimę, negi ir toliau, ramiai girioje tūnodami, vien tik su meškomis, taurais ir šernais imsime. Argi žudikų kryžiuočių kailiai stipresni už meškų, argi jų iltys aštresnės už šernų iltis? Miško galiūnų neišsigandome, o nuo kryžiuočių slepiamės. Reikia eiti, drąsiai drauge su visais į kovą stoti, žudikus jų pačių urvuose užpulti ir taip jiems įkrėsti, kad ir kelią į mūsų žemę užmirštų.

Vyrai tylėdami klausėsi įsikarščiausio Rūpo žodžių.

- Kunigaikštis Kęstutis jau seniai visus vyrus šaukia, - vėl kalbėjo Rūpas. - Visą laiką jis sako, kad ne giriose reikia slėptis, o vyrui prie vyro stoti, visiems kaip vienam savo žemę, motinas ir vaikus ginti. Kęstutis patyręs, žino, ką kalba. Kiek kartų vyrus surinkęs kryžiuočiams atkeršino. Jei ne jis, tai tie kraugeriai jau seniai būtų mus suterioję. Reikia jam padėti, visiems drauge stoti į kovą.

- O kur eisi? - tarė Bakšys. - Juk pas bajorą reikia vykti, jis kariaunas veda. Na o bajoras, užuot vedęs į karą, pirmiau pareikalaus bebrinių, kiauninių, medauninių ir kitokių duoklių, o už ką jam duoti? Tiek metų laisvi buvome, o dabar patys kilpą užsinersime. Juk žinote, kaip vargsta duoklininkai žemdirbiai. Rudenį bajorai ne dešimtąją derliaus dalį, kaip tėvų papročiai liepia, bet iki paskutinio grūdo atima, paskutinę karvę išveda. Nuo bado miršta žmonės, vaikai.

- Ne visi taip daro. Yra ir protingų bajorų. Ima tiek, kiek reikia kariams pilyje išmaitinti, ginklams įsigyti! - įsiterpė Nukis.

Kilo ginčai. Senesnieji meškininkai norėjo ir toliau ramiai girioje gyventi, bet jaunieji su stipruoliu Rūpu veržėsi eiti prie žmonių.

Po kelių dienų į Vaičių pilį atėjo daugiau kaip dešimt jaunų meškininkų su stipruoliu Rūpu priešakyje. Ietimis, kirviais, lankais ginkluoti, ant pečių su nešuliais įvairių kailių, žengė vyrai pro susibūrusius ir smalsiai juos apžiūrinėjančius pilies žmones.

- Tai bent vyrai! Nenuostabu, kad jie meškas kaip veršiukus už sprandų sugriebę vedžiojasi, - šnekėjo smalsuoliai. - Ko jie dabar į pilį atėjo?

Iš bajoro numo³ išėjo raktininkas ir, pamatęs tarp atėjūnų Rūpą, sumišęs paklausė:

- Ko jums reikia?

- Bajoro! - trumpai atsakė Rūpas.

- Bajoras miega. Man savo reikalą sakykit! - spyrėsi raktininkas.

- Prikelk bajorą, su tavim, tarne, nekalbėsime! - griežtai pareikalavo Rūpas.

Raktininkas nuėjo į numą. Netrukus išėjo žiovaudamas bajoras.

- Ko atsidanginot į pilį, ar jau meškų girioje nebeliko? O gal nusibodo vieniems kaip opšrams oloje tupėti?

- Meškų dar yra, o girioje niekuomet nenusibosta, - kalbėjo Rūpas, - bet girdėjome, kad Kęstutis vyrus į kariaunas šaukia. Mes ir atėjome.

- Tikrai, Kęstutis jaunus vyrus į kariaunas šaukia. Daug jau atėjo... Bet tikram kariui vien drąsos ir jėgos dar maža, - kalbėjo bajoras, gėrėdamasis jaunųjų medžiotojų jėga. - Iš kario pirmiausia reikalaujama klusnumo, o jūs...

- Bajore, bajore, - įsiterpė raktininkas pakuždom, - duoklės, duoklės reikalauk. Kiek jau metų mūsų girioje šie neklaužados gyvena, o iki šiol dar nė vieno, net nuplikusio kailiuko

nedavė!

- Eik šalin! Tai kaip, vyrai, ar būsit klusnūs?

- Jei to reikia ginti kraštui ir žmonėms nuo piktojo priešo, tai būsim, atsižadame laisvės, - ramiai porino Rūpas.

- Gerai, vyrai, imu jus į kariauną, - sutiko bajoras ir, kiek lukterėjęs, lyg iš netyčių, prabilo: - Na... o kaip su duokle?

- Štai ir duoklė! - atsakė jaunieji meškininkai ir suvertė prie bajoro kojų visą krūvą atneštų kailių.

1351 metų pavasaris. Ilgai švytėjusi danguje ir žmones bauginusi paslaptingoji žvaigždė pradingo. Saulė kas dieną kilo aukščiau, dienos ilgėjo. Baigėsi nepastovus, su šlapdribomis ir stipresniais rytų šalčiais kovas, įpusėjo sausvėjuotas balandis. Jau ir vyturiai ėmė be perstogės ištisas dienas čirenti dangaus mėlynėje.

„Čyru-vyru, čyru-vyru - pavasaris, žmogau, mesk skrandą į pašalį!“

Išgirdę vyturių raginimą, artojai pradėjo pavasario darbus: traukė iš pastogių žiobrius, atidžiai juos apžiūrėjo, pataisė, o kiti naujus pasidarė. Anksti rytą vyturys pažadina artoją: pasijungia jis jaučius, užsiverčia žiobrį ant pečių, ginklą pasiima ir žingsniuoja į lauką. Čia susitvarko, užkabina ielaksties galą už jungo velkės, nustato žiobrio arimo gilumą, nusilenkia močiutei saulei ir sušunka:

- No, žaliai!

Išdidžiai žengia pirmąją vaga žaliai, neskubėdamas seka paskui juos artojas. Nelengvas artojo darbas, bet gražių vilčių kupina jo širdis. Jis žino, kad ne veltui dirba: gausiu derliumi atlygins jam žeminėlė.

Žemaitijos artojai pavasario sėjai parengia ne vien tik du ar tris metus pūdymais laikytus laukus. Rengia jie ir naujus, atkariaudami juos iš girios. Kasmet, pabaigę pavasario darbus, vyrai imasi kirvio. Kerta jie tik plonesnius medžius, storesniesiems nulupa žievę. Vien tik laukinių obelių, kriaušių ir ąžuolų neliečia jų kirvis.

Po metų, kai nukirsti ir nulupta žieve medžiai išdžiūsta, patyrę lydymininkai kirtimus padega. Savaitę dega lydymai, ir pagaliau visame jų plote sausuoliai virsta trąšiais pelenais. Lydymų arti nereikia, užtenka lengvai išpurenti dirvą akėčiomis šakarniais⁴. Gausų derlių dvejus trejus metus surenka žemdirbiai iš lydymų.

Jaunimui, paaugliams berniukams ir mergaitėms pavasaris irgi suteikia darbo. Jiems, senesnio patyrusio kerdžiaus prižiūrimiesiems, tenka ganyti galvijus. Budrūs turi būti piemenys. Neprižiūrėk, tuoj iš krūmų iššokęs vilkas pagriebs ėriuką ar avį. Kitą kartą toliau į girią nuklys karvė, ir tik išgirsi gailų baubimą, vadinasi, ją užpuolė meška. Saugoti bandą piemenims padeda šunys. Jie, pajutę kur žvėrį, įnirtingai jį puola. Nepaisydami tų pavojų, linksmai praleidžia dienas jauni piemenys. Visą vasarą, ypač pavakariais, po plačius laukus skamba jų

raliavimai, jais berniukai erzina mergaites, o jos – berniukus.

*Rali ralia, karvelės mano,
Rali ralia, žaliamargėlės,
Rali ralia, išginiau anksti,
Rali ralia, į šaltas raras.
Rali ralia, gano mergelė,
Rali ralia, gano snaudalė:
Rali ralia, alkanos tavo karvelės.*

Pasibaigus žemdirbių pavasario darbams, ateina didžiausia Saulės bei kupolavimo⁵ šventė. Prie samanomis ir kerpėmis apaugusio, galulaukėje gulinčio didoko laumių akmens šventės išvakarėse susirenka artojai. Pirmiausia jie ant laumių akmens atnašauja aukas: grūdų paberia, alaus ir midaus ragus išpila, duonos riekių padeda. Jaunimas, senu papročiu, saulės garbei ratelius eina. Senesnieji, jaunimą stebėdami, apie įvairius reikalus kalbasi.

– Atrodo, bus neblogi metai, – sako senukas su ilga žila barzda. – Gegutė sukukavo vėlai, jau medžiams sužaliavus. Tik ar pavyks mums gėrybes surinkti? Kiek jau kartų šiais metais liepsnojo pavojaus laužai!.. Kiek jau kartų teko bėgti į pilaites ar laukuose gintis!.. Kai pagalvoji, tai rankos nusileidžia, nemielas joks darbas.

– Taigi, kiek jau metų kraugeriai alina mūsų kraštą, kiek jau kovota!.. O toms kovoms vis galo nėra, – pritaria jam žaliūkas artojas. – Matyt, teks visiems žūti.

– Nežūsime! – numojo ranka kaimynas. – Kęstutis su mumis – apsiginsim. Kryžiuočiai bijo Kęstučio kaip maro.

– Nežūsime, tai mirsim iš bado, – nepasiduoda žaliūkas. – Surinksi derlių, žiūrėk – bajoras kieminėdamas atims aliai grūdelio.

– Vyrai, nenusiminkite, – ramina juos žilabarzdis senukas. – Jei tik nugalėsime priešą, susitvarkysim ir su bajorais. Kas bus, kas nebus – žemaitis nežus!

Tuo tarpu ant aplinkinių kalnų įsižiebia laužai. Mat, jau temsta. O pagal seną paprotį jie saulės garbei turi degti visą naktį. Visą naktį linksminasi jaunimas prie tų laužų. Ne vienas drąsuolis tą naktį eina į girią paslaptingo paparčio žiedo ieškoti. Saulei patekėjus, kol rasa nenudžiūvusi, senesnės moterys po pievas, krūmynus bei girios pakraščius braidžioja, gydomuosius žiedus, žoleles ir šakneles renka.

Atėjo skaisti, šilta vasara. Kas žino, kokia ji bus Žemaitijai?

¹ Astrologai – žmonės, spėjantieji ateitį iš žvaigždžių.

² Rytų schizma – taip buvo vadinami pravoslavai.

³ Numas – senovės žemaičių gyvenamas pastatas.

⁴ Šakarniai – tai kelios draugėn sujungtos neperskeltos eglių viršūnės.

5 Kupolauti – rinkti su ypatingomis apeigomis devynių rūšių pievos žoles – kupoles. Išdžiovintos kupolės būdavo naudojamos gydyti gyvuliams ir apsaugoti nuo pelių javams.